

Źródła i literatura	XI
-------------------------------	----

ROZDZIAŁ I. OGÓLNA SYTUACJA RZECZYPOSPOLITEJ RZYM- SKIEJ I POWODY WYBUCHU POWSTAŃ	1
--	---

1. Najazd Francuzów na Państwo Kościelne, str. 1.— Przewrót republikański w Rzymie 15 II 1798, str. 1. — Słabość rządu tymczasowego, str. 2. — Trudności finansowe i organizacyjne str. 3. — Łupiestwo obcych i swoich zniechęca szeroki ogół, str. 3. — Komisja organizacyjna Dyrektoriatu, str. 3. Ogłoszenie konstytucji 20 III i jej wartość, str. 4. — Konwencja z 28 III ściąga niezmierne ciężary podatkowe, które, łącznie z oszukańczymi manipulacjami cedułami oraz grabieżą, rujnują ludność, str. 6.— Głód, str. 9:— Kler w oparciu o fanatyzm religijny szerokich mas występuje do walki z francuskimi heretykami str. 10. — Powstania lutowe, kwietniowe i majowe, str. 12.

2. Zajęciem Rzymu czuje się najbardziej zagrożone Królestwo Obojga Sycylii, str. 13. — Przygotowania do wyprawy egipskiej tłumaczy sobie dwór neapolitański chęcią zawładnięcia Sycylią lub całym Królestwem, str. 13. — Obawy te mają podkład w dotychczasowych antagonizmach, str. 13. — Alians odporny austriacko-neapolitański z 19 V, str. 15. — Zajęcie Malty przez Bonapartego 13 VI grozi dwustronnym atakiem lądowo-morskim, str. 15. — Pościg Nelsona za flotą francuską, str. 15. — Neapol narusza pakt neutralności, str. 15. — Próba sparaliżowania akcji francuskiej lądowej przez organizację powstania w Circeo, str. 16. — Powstanie to w razie zwycięstwa Nelsona miałoby posłużyć jako pretekst do wkroczenia w granice rzymskie, przywrócenia tronu Piusowi VI i zagarnięcia tytułem rekompensaty za koszty wojenne Ankony, str. 16. — Manifestacje w Circeo i wybuch rewolty 24 VII, str. 17.

ROZDZIAŁ II. FRANCUZI I POLACY W PRZEDDZIEŃ POW- STANIA W CIRCEO	18
---	----

Korpus okupacyjny francuski doprowadzony do ostateczności nędzą, potępia rabunek dowódców i proklamuje bunt, str. 18. — Gen. Gouvion Saint Cyr przeprowadza uspokojenie, str. 18. — Usunięcie z korpusu półbrygad zarażonych

buntem, str. 19. — Tymczasowa komenda Macdonalda (od 26 VII), str. 19. — Rozłożenie podległych mu 2 dywizyj, str. 19. — 1. legia Kniaziewicza i część artylerii reprezentują Polski Korpus Posiłkowy, str. 20. — Organizacja i nastroje wśród legionistów, str. 20. — Opinia o nich Francuzów i Włochów, str. 22. — Wykazy stanu liczebnego z 21 VII i dni następnych, str. 23. — Wobec wyjazdu do Mediolanu gen. Dąbrowskiego, nominalne dowództwo nad Polakami dzierży adiutant-general Julhien, faktyczne szef brygady Kniaziewicz, str. 25.

ROZDZIAŁ III. WYBUCH POWSTANIA W CIRCEO I PIERWSZE UTARCZKI

26

Pierwsze wieści o niepokojach w Circeo docierają do Rzymu 25 VII, str. 26. — Wysyłka komisarza rządu Zaccaloni w asystencji 300 legionistów pod szefem batalionu Zeydlitzem, str. 26. — 27 VII wymaszerowuje w posiłku maj. Chłopicki z 400 legionistami oraz szwadron jazdy i 2 działa str. 27. — 28 VII obejmuje dowództwo grupy szef brygady Girardon przyprowadzając 350 piechoty francuskiej, str. 28. — Posilek przybywa do Anagni 29 VII, w momencie kiedy Zeydlitz odparty przez powstańców dnia poprzedniego, gotuje się do beznadziejnej obrony, str. 29.

ROZDZIAŁ IV. FERENTINO (29 VII)

30

Marsz na Ferentino, str. 30. — Potyczka przed miastem, str. 30. — Chłopicki wdzierza się do wnętrza, str. 31. — Obustronne straty, str. 31. — Pochwały dla Polaków, str. 31. — Wściekłość powstańców, str. 32. — Okrucieństwa zwycięzców i zwyciężonych, str. 33. — Dochodzenia, str. 33. — Ustalenie winy Neapolu, str. 33. — Poważny charakter powstania, str. 34. — Rebelianci zbierają się za rzeczką Cosą, str. 34. — Nieudane próby odbicia Ferentino w nocy, str. 34. — Pierwsze porażki wpływają na kapitulację komun Prossedi, Alatri i Giuliano, str. 34.

ROZDZIAŁ V. JAK PRZYJĘTO WIEŚĆ O ZDOBYCIU FERENTINO W RZYMIE

35

Brak wieści, str. 35. — Niepokój, str. 35. — Wysyłka w sukurs maj. Nadolskiego z 260 legionistami, str. 35. — Wrzenie w Rzymie, str. 35. — Radość republikan na wieść o sukcesie ferentyńskim, str. 36. — Instrukcja Macdonalda dla Girardona w sprawie ogłoszenia stanu wojennego w Circeo, str. 36. — Publikacja wieści o sukcesach nad rebelią, str. 36. — Ogłoszenie amnestii dla tych, którzy natychmiast złożą broń, str. 36. — Niestety powstanie szerzy się, str. 37. — 1 VIII dochodzi wieść o wybuchu w Terracinie, str. 37. — Konieczność czasowej defenzywy na tym odcinku, str. 37. —

Wprowadzenie rządów wojskowych w Rzymie 2 VIII, str. 37. — Dalsze posiłki dla Girardona, str. 37.

ROZDZIAŁ VI. FROSINONE. PRÓBY WDARCIA SIĘ DO MIASTA (2 VIII)

38

Girardon odebrawszy posiłki (Nadolski) rusza 2 VIII w 1.300 ludzi na powstańców rozłożonych za rzeczką Cosą, str. 38. Siłę ich oceniano na 10.000, str. 38. — Nadolski zdobywa most, str. 39. — Powstańcy cofają się do Frosinone, str. 39. — 3 kolumny szturmowe polskie: Nadolskiego, Downarowicza i Pokrzywnickiego, str. 39. — Rezerwa, str. 40. — Atak i wdarcie się do miasta, str. 41. — Nadolski bohaterem dnia, str. 41. — Straty, str. 41. — Oficerowie którzy się wyróżnili, str. 41.

ROZDZIAŁ VII. FROSINONE. WALKA W MIEŚCIE — STRATY

42

Walka na barykadach, str. 42. — Rola duchowieństwa i Neapolitańczyków, str. 43. — Zaciętość obrony, str. 43. — Męstwo legionistów, str. 44. — Girardon oświadcza, że chciałby być szefem grenadierów polskich, str. 44. — Polacy się srożą, str. 44. — Poptoch wśród niedobitków powstańczych wobec bezwzględności zwycięzców, str. 45. — Część ucieka w Neapolitańskie, str. 45. — Straty polsko-francuskie, str. 45.

ROZDZIAŁ VIII. ZAJĘCIE ALATRI I VEROLI. UŁOŻENIE STOSUNKÓW WE FROSINONE

46

Wyprawa na Alatri i Veroli 2 VIII, str. 46. — Polacy odmawiają atakowania po raz wtóry w tym samym dniu o głodzie i bez butów, str. 46. — Kompromitacja Zeydlitza i jego zemsta na podkomendnych, str. 47. — Girardon skłania legionistów do marszu, ale nastawia się do nich odtąd wrogo, str. 47. — Zajęcie bez walki obu miast, str. 47. — Represje, str. 48. — Girardon panem sytuacji, str. 48. — Nadolski komendantem placu w Frosinone, str. 48. — Część grenadierów wzruszona nędzą ludności rozdaje jej swą zdobycz, str. 48.

ROZDZIAŁ IX. POGOTOWIE NA GARNIZONACH

49

Wyczerpująca służba na garnizonach, str. 49. — Ranni, str. 50. — Brak oficerów i podoficerów, str. 50. — Bieda i choroby, str. 51. — Komisja wojskowa sądzi, str. 51. — Reorganizacja administracji departamentu, str. 52. — Niedoległość komisarza rządu Zaccaloni, str. 52. — Delegacje z oświadczeniami wierności przybywają od okolicznych komun, str. 52.

ROZDZIAŁ X. RZYM WOBEC ZAJĘCIA FROSINONE. UZNANIE DLA MĘSTWA POLAKÓW

53

Wieść o zdobyciu Frosinone rozchodzi się po Rzymie 3 VIII, str. 53. — Mówi się o męstwie Polaków, str. 53. — Macdo-

nałd raportuje 5 VIII do Mediolanu o opanowaniu sytuacji, str. 53. — Pochwała Dąbrowskiego dla maj. Nadolskiego, str. 54. — Zadowolenie Kościuszki i przyznanie Nadolskiemu pierścionka »Ojczyzna swemu obrońcy«, str. 54. — Najwyższy Naczelnik chwali też rannych oficerów i żołnierzy, str. 55.

ROZDZIAŁ XI. NARZEKANIA PÓŹNIEJSZE NA KONDUITE LEGIONISTÓW 55
Zarzuty Zeydlitza, str. 55. — Chamand posądza go o celową intrygę wobec pochlebnych innych raportów, str. 56. — Oburzenie na Zeydlitza gdy się wydało, że ten z ominięciem drogi służbowej podawał skargę na rodaków do samego Macdonalda, str. 56. — Potępienie ze strony Dąbrowskiego, str. 56. — Kniaziewicz tuszuje sprawę, str. 57. — Macdonald oświadcza, że raport Zeydlitza będzie uważał za niebyły, str. 57. — Zeydlitz jednak podtrzymuje niechęć Girardona, str. 57. — Relacje Chłopickiego i jego antypatia dla grenadierów, str. 57. — Wieści o szlachetnym postępku Polaków we Frosinone, którzy rozdali swą zdobycz ubogim, str. 58. — Nowe skargi Girardona na Nadolskiego, str. 58. — Żądanie wycofania legionistów, str. 58. — Macdonald bagatelizuje skargi, str. 58. — Wyjaśnia się, że Frosinone pracowali nie tyle Polacy, co pospólstwo, str. 59. — Poszukiwania za »dezertarami«, którzy z łupem odeszli do Rzymu, str. 59. — Mimo obsadzenia komend placu w Ferentino i Frosinone przez Francuzów, skargi Girardona na legionistów nie ustają, str. 60. — Popiera je Zeydlitz, str. 60. — Zaprzeczają inni oficerowie, str. 61. — Macdonald wciąż bagatelizuje skargi, str. 61.

ROZDZIAŁ XII. WYBUCH W TERRACINIE 61
Rozmiary rewolty, str. 60. — Terracina wysyła delegację do Neapolu z prośbą o przyłączenie, str. 61. — Niestety szybkie uspokojenie powstania w Ferentino i Frosinone pokrzyżowało plany dworu neapolitańskiego, który postanowił umyć ręce od wszystkiego, miał pomóc jak obiecywał, str. 62. — Macdonald opracowuje plan uderzenia na Terracinę, str. 63. — Girardon ma tylko współdziałać przez zajęcie Piperno i Sezzy, str. 65.

ROZDZIAŁ XIII. WYPRAWA ADIUTANTA-GENERAŁA MATHIEU. 66
Kolumna przeznaczona na Terracinę zbiera się w Velletri, str. 66. — Jej skład, str. 66. — Rewizje i aresztowania w Rzymie w nocy z 7/8 VIII, str. 67. — Mathieu rozpoczyna akcję z Sezzy 7 VIII, str. 67. — Marsz 2 drogami, str. 67. — Rozwiązłość Francuzów w marszu, str. 67. — Sonnino się poddaje, str. 67. — Bitwa pod Terraciną 9 VIII z 3.000 powstańców, str. 68. — Determinacja oficerów grenadierów

str. 69. — Zdobycie artylerii baurów i oczyszczenie »Via Appia« str. 70.

ROZDZIAŁ XIV. ZDOBYCIE TERRACINY. 70
Nieobronne położenie miasta, str. 70. — Brak wiary w możliwość obrony, str. 70. — Zostaje w nim garść najzacietrzewieńszych, reszta ucieka za granicę lub na morze, str. 70. — kpt. Lebrun pierwszy w mieście, str. 71. — Białowiejski po zdobyciu Terraciny wyprowadza grenadierów za bramę, by uniemożliwić skargi na Polaków, str. 71. — Ale widząc że Francuzi rabują, kazał żołnierzowi zawrócić do miasta, str. 72. — Straty powstańców, str. 72. — Opinie o zasłudze legionistów, str. 73. — Straty francusko-polskie, str. 74. — Przewiezienie części rannych do Rzymu, str. 75. — Febra str. 76. — Czynności komisji wojskowej w Terracinie, str. 76.

ROZDZIAŁ XV. RADOŚĆ W RZYMIE I WŚRÓD POLAKÓW NA WIEŚĆ O ZAJĘCIU TERRACINY
10 VIII podczas rewii wojskowej przyszła wieść o zdobyciu Terraciny, str. 77. — Obiad u Macdonalda, str. 77. — Toasty na cześć Sarmatów i ich Rzeczypospolitej, str. 77. — Wzruszenie Wybickiego, str. 78. — Awanse wśród Francuzów za Terracinę, str. 78. — Podniecenie w Rzymie i ostre pogotowie, str. 79. — Pochwalne listy Dąbrowskiego i Kościuszki dla Białowiejskiego, Haukego, Wiśłoucha, Gugenmusa, str. 80.

ROZDZIAŁ XVI. PACYFIKACJA GENERALNA I ROZŁOŻENIE GARNIZONÓW 81
Dogasanie powstania, str. 81. — Amnestia, str. 81. — Nominacja Girardona 12 VIII na dowódcę całego obszaru uspokojonego, str. 81. — Rozkład garnizonów i siła ich, str. 82. — Zarządzenia ostrożnościowe, str. 83. — Ostre kary na przestępców pospolitych, str. 83. — Coraz gorsze warunki służby, str. 84. — Złe powietrze, str. 84. — Funkcjonowanie sądów doraźnych, str. 84. — Garnizon polski w Terracinie specjalnie zagrożony epidemią febry, str. 85.

ROZDZIAŁ XVII. W MEDIOLANIE I W PARYŻU 86
W jaki sposób informowano gen. Dąbrowskiego w Mediolanie o wypadkach rzymskich, str. 86. — Dąbrowski z kolei informuje 2. legię polską i emigrację paryską z Kościuszką na czele, str. 87. — Pochwały piśmienne Wodza Legionów dla oficerów, którzy się odznaczyli w bojach circejskich, str. 88. — Potępienie konduity Zeydlitza, str. 89. — Solidaryzuje się z nim i Kniaziewicz, str. 90. — Nadolski w obronie grenadierów, str. 91. — Wieści o Circeo w Paryżu, str. 91. — Opinie Kościuszki i listy jego odręczne do bohaterów walk, str. 91.

ROZDZIAŁ XVIII. ORGANIZACJA KOMENDY GIRARDONA. . .	str. 93
Skład wyznaczony przez Macdonalda 22 VIII, str. 93. — Instrukcje co do rozłożenia komendy, str. 93. — Honory czynione w Rzymie Mathieu, str. 93. — Girardon wciąż wrogi Polakom, sam nie uszedł krzywdzącym kalumniiom, str. 94. — Wycofanie oddziałów 2. i 3. batalionów polskich, str. 94. — Szkody popełnione w marszu, str. 94. — Kniażewicz ostro karze rabusiów, str. 95. — Listy Dąbrowskiego i Kościuszki wśród legionistów, str. 95 — Kniażewicz zadowolony z ogólnej postawy 1. legii, str. 95. — Pozostawiony w Circeo batalion grenadierów jest rozproszony drobnymi oddziałami, str. 96.	
ROZDZIAŁ XIX. WYBUCH WOJNY Z NEAPOLEM	96
Coraz częściej mówi się o wojnie, str. 96. — Neapol po Abukir skłania się do niej wyraźnie, str. 97, — Walka z bałaganem administracyjnym w Rzeczypospolitej Rzymskiej str. 97. — Zluzowanie grenadierów polskich w Circeo przez strzelców, str. 98. — Brak żywności, str. 99. — W drugiej połowie listopada mają strzelców zastąpić fizylierzy, str. 99. — W momencie luzowania oba bataliony zostają zaskoczone inwazją neapolitańską (23.XI), str. 99. — Wycofują się jednak zrzęcznie na Albano, str. 100.	
ROZDZIAŁ XX. ZAKOŃCZENIE	100
Korzyści i straty moralne i materialne jakie przyniosła Legionom »mała kompania w Circeo«.	

PRZYPISY.

No 1. Kossecki F. K. Zbuntowanie się Departamentu Cyrceo w Państwie Rzymskim	105
No 2. Opis bojów circejskich w Tomaszewskiego, Tableau historique des Légions polonaises	108
No 3. Pflugbeil, Journal militaire, z 1 VIII (o Ferentino) . . .	110
No 4. Relacje wtórne kpt. Pflugbeila, gen. Macdonalda i gen. Kniażewicza o akcji pod Ferentino	110
No 5. Macdonald zaleca 2 VIII szefowi brygady Girardonowi bezwzględność wobec powstańców z Frosinone i Veroli . .	111
No 6. Pflugbeil, Journal militaire z 3 VIII (o rządach wojskowych w Rzymie)	111
No 7. Raport maj. Nadolskiego z 3 VIII o zdobyciu Frosinone .	111
No 8. Opinie szefa brygady Girardona i gen. Macdonalda o zwycięstwie frosinońskim (z 2 i 3 VIII)	113

No 9. Raporty szefa brygady Girardona (z 5 VIII) i szefa batalionu Zeydlitza (4 VIII) o zlej konduicie legionistów . .	113
No 10. Kniażewicz do gen. Dąbrowskiego, z Rzymu 7 VIII, o stratach pod Frosinone i roli Polaków	115
No 11. Skarga wtóra Zeydlitza na legionistów (9 VIII)	116
No 12. Przewrót w Terracinie na podstawie pism Macdonalda z 2—5 VIII do głównodowodzącego i gen. Casabianca . .	116
No 13. Rola Neapolu w wypadkach według opinij sekretarza ambasady neapolitańskiej Lachèse (1 VIII) i gen. Macdonalda (7 VIII)	117
No 14. Raport adiutanta 1. legii Jasińskiego z 10 VIII o zdobyciu Terraciny	117
No 15. Takież raport szefa 1. batalionu Białowiejskiego z 9 VIII (?), oraz streszczenie jego raportu z 16 VIII, gdzie opisuje nędzę legionistów	119
No 16. Pflugbeil, Journal militaire z 10 VIII i 11 VIII opisujący radość republikan w Rzymie na wieść o zdobyciu Terraciny	119
No 17. Opinie gen. Macdonalda (10 VIII) i kpt. Pflugbeila (12 VIII) o wzięciu Terraciny	120
No 18. List pochwalny gen. Dąbrowskiego dla szefa 1. batalionu Białowiejskiego za Terracinę, Mediolan 11 IX . . .	121
No 19. Takież list dla por. Wisłoucha	121
No 20. Listy pochwalne gen. Dąbrowskiego dla kapitanów Downarowicza i Laskowskiego za akcję frosinońską, z Mediolanu 15 VIII	122
No 21. Dąbrowski do gen. Kniażewicza, Mediolan 18 VIII gani postępowanie szefa 3. batalionu Zeydlitza	122
No 22. Pflugbeil, Journal militaire, z 13 IX 1798 (wieści o klęsce pod Abukir i sukcesach Bonapartego w Egipcie)	123
INDEKS	125

MAPKI.

1. Rzeczpospolita Rzymska (1 : 2,500,000),
2. Departament Circeo (1 : 600,000).